

Četverosložne i višesložne tuđice podvrgavaju se sprijeda iznesenim pravilima, pa tako na pr. *aksòlotlo* (gmaz, Ben.) ne mijenja akcenta, a ista riječ u ZT dolazi u sasvim našem obliku: *aksòlotao*, gen. *aksòlotla*. Množina *aksòlotli*, a gen. pl. je lako moguć i u obliku *aksòlotālā*. S istim akcentom i *inkògnito* (svi rječnici) i *intèrmeco* (*Književna terminologija*, Beograd 1933; u RK *intermèco*, u Barića *intermèco*), s pluralom *intèrmeci*.

Riječi kao *scènārio*, *impresārio* oslanjaju se akcenatski na tip *rādio* i zvuče jednako kao ta imenica s prenesenim akcentom (na pr. pisati *zà rādio*, govoriti *nà rādiju*). U pojedinim padežima obične pravopisne pojave (gen. *scènārija*, dat. *scènāriju*, instr. *scènāriom*, pl. *scènāriji* i t. d.), no možda će biti bolje, da mjesto nom. *scènārio* uzmemo oblik *scènārij* (ja sam tako i učinio u *Rječniku stranih riječi*), koji bi onda diktirao instr. *scènārijem* mjesto *scènāriom*.

Imenice *dekrešendo*, *diminuendo*, *ritardando* i t. d. oslanjaju se oblikom i akcentom na tip *librèto*, *komunikē* i *varijètē* na *bifē* odnosno *defilē*, a *mahagoni* na *áni* odnosno *gurāmi*.

Ovaj prikaz ne bi bio potpun, kad ne bi bili navedeni i primjeri, gdje se naši rječničari i akcentolozi ne mogu odlučiti za novu akcentuaciju. Pored maloprije spomenutog *intèrmeco* — *intermèco* — *intermèco*, navodim Benešićevo *flamìngo* prema spomenutom *flamìngo* iz RK (ta razlika pogada gen. pl., jer je prema *flamìngo* — *flamìngā*, a prema *flamìngo* — *flamìngā*), pa *fijāsko* (Ben., RK), *esperànto* (Ben.) i *secènto* (Knjiž. term.). Kako se vidi, broj je vrlo malen, i vjerojatno je, da će i ovih ovako naglašanih riječi u dobroj štokavštini ubrzo nestati, ako ne prevlačenjem akcenta, a ono sasvim sigurno promjenom intonacije na mjestu tuđeg naglaska (*fijāsko*, *esperànto*, *secènto*, odnosno po Deanovićevu: *secènto*).

IZGOVOR I TRANSKRIPCIJA ORIJENTALNIH RIJEČI I IMENA

Dalibor Brozović

Ortografska i ortoepska pitanja kod stranih riječi i imena svakako su uz interpunkciju najteži problem našeg pravopisa. Ravnasmo se po ovim općim pravilima:

1. U latinici strane riječi (glagole, pridjeve, opće imenice) transkribiramo u latinicu i izgovaramo samo s vlastitih trideset glasova. Te tuđice podvrgavamo svojim akcenatskim zakonima. Kod vlastitih imenica (osobnih i zemljopisnih imena) ostavljamo u latinici izvorni pravopis, a u izgovoru se držimo vlastitih trideset glasova (t. j. izgovaramo onako, kako transkribiramo u ćirilicu). Vlastite imenice ne podvrgavamo svojim akcenatskim zakonima. Izuzeci su od ovih pravila samo imena, koja smo posvojili (Rim, Pariz, London), njih kroatiziramo u pismu, izgovoru i naglasku.

2. Kod nelatiničnih riječi i imena transkribiramo sve u hrvatsku latinicu, samo što kod vlastitih imenica, ako je moguće, zadržavamo izvorni naglasak.

S ovim smo načelima doveli u kakav takav red evropske riječi i imena, ali kad se maknemo sa svog kontinenta, odmah upadamo u zbrku. Ostavit ćemo zasad Indiju, Kinu i sl. i zadržati se na arapskim, perzijskim i turskim imenima, o čemu je u 3. broju prošlogodišnjega »Jezika« pisao Alija Selmanović. Složili se mi ili ne složili, moramo mu biti zahvalni, što potače ovo pitanje.

Zašto mi dosad nismo prema spomenutim našim ortografskim i ortopskim načelima uredili orijentalna imena? Bit će tome tri uzroka:

a) slabo poznavanje ovih jezika;

b) dva puta, kojima riječi i imena iz tih jezika dolazahu do nas: turska osvajanja i današnji zapadnoevropski izvori (koji se međusobno ne slažu, budući da svatko preudešava po svome pismu i govoru). Tako smo dobili Džemala i Gamala. U najnovije su pak doba sve češći i izravni dodiri;

c) kod Arapa postojanje klasičnog i raznih t. zv. vulgarnih izgovora.

Želimo li da dođemo do nekih zaključaka, moramo prvo odijeliti arapski i perzijski od turskoga. Turski se piše latinicom. Prema tome bi turska imena valjalo pisati turskim pravopisom. Na pr. Celal Bayar (kako je »Vjesnik« pisao za Bayarova posjeta Jugoslaviji), a ne Dželal Bajar. Tako i turske gradove i sl. — osim ako imamo svoje ime (Carigrad, Smirna, Jedrene). Znači, da je, kad novinar napiše »Cumhuriyet«, loše *j*, a ne *c*, kako misli pisac članka, t. j. da treba pisati *Cumhuriyet*, a ne *Džumhurijet*. S turskim se dakle postupa kao sa svakim drugim jezikom, kojemu je pismo latiničko. Tako danas rade svi slavenski i neslavenski narodi, koji pišu latinicom.

Ni kod arapskih i perzijskih riječi i imena ne možemo se složiti s nekim prijedlozima iz 3. broja »Jezika«, koje pisac članka sam i provodi, pišući Aldžezair (a *Alžir* u zagradi) i halifa Harun-ur-Rešid. U nas je ime *Alžir* isto tako konačno kao i *Njemačka*, i kao što ne ćemo nikad pisati *Deutschland* ili *Dojčland*, ne ćemo pisati ni *Aldžezair*. Jer kad bi tako išlo dalje, mogli bismo pisati (otprilike) *Afrikija* i *Magreb* umjesto *Tunis* i *Maroko*. Riječi, koje smo primili preko Evrope, ostavit ćemo u onom obliku, u kojem ih poznajemo i na koji smo već navikli, dakle kalif, kediv, a ne halifa, hidiv. Halifa može ostati za islamskog vjerskog poglavara, jer je to već i ušlo u našu jezičnu praksu, ali kalif Harun al-Rašid ostat će s tim imenom i s tim naslovom. Tako i Kartum ostaje sa *K*, a ne sa *H*.

Ne možemo se držati klasičnoarapskih suglasnika, a još se manje možemo zadovoljiti samo trima klasičnoarapskim samoglasnicima (a, i, u). Uostalom i sami Arapi govore *bosta* (= pošta), a ne *busta*. Zato mislim, da ne treba mijenjati uobičajenih vokalizacija; pišući Salih Salim udaljili bismo se od Evropljana, a Arapima se ne bismo mnogo približili, budući da

njima vokali i nisu mnogo važni, pa ih čak ne pišu. Osim toga rušili bismo bez potrebe dosadanje svoje navike. Slično je i s perzijskim vokalima, koji su ipak mnogo važniji. No pri tome moramo paziti, da vokalizacija bude uvijek ista, ne Musadik, Musadek, Mosadek i Mosadik, Hodeibi i Hudeibi. Moramo se odlučiti za onu od evropskih vokalizacija, koja je najraširenija, a ako je u izboru i izvorna, uzet ćemo naravno nju.

Za arapske i perzijske suglasnike dolaze u obzir samo naši suglasnici, kako je i predloženo u 3. broju »Jezika«. No ako *hi* daje akustički dojam *kh*, mi imamo jednako pravo pisati i *k* i *h*, a naš izbor nije važan za Arape, budući da ni *k* ni *h* ne odgovaraju njihovu laringalu. Zato, kako sam već rekao, *Kartum* i *kalif* ne ćemo pisati sa *h*, jer većina Evropljana skupa s nama izgovara *k*, a za naše je pismo važan naš izgovor. Ali ako se ne radi o izboru nijanse, nego o potpuno krivom izgovoru, onda jasno moramo ispravljati pogreške. Arapsko slovo *džim* pišu Evropljani obično *g*, a čitaju *dž* (*ž*). Mi ga pišemo *dž*. Ako se u novije doba griješkom počelo pisati *g* (*Nagib*, *Gamal*), valja to ispraviti i pisati *dž* kao u ostalim slučajevima, na pr. *Hedžaz*, *Nedžd*. Ne možemo pisati u fonetskoj transkripciji *g*, budući da bismo to onda i čitali *g*. Znak *g* mora nam ostati za arapsko slovo *gain* (u Evropi *gh*).

Član ćemo pisati samo *al* ili *el*, kako je već u kojem primjeru uobičajeno, dakle kao i dosad, a oblici sa *u* ili *s i* do nas i ne dopiru. Arapske asimilacije glasa *l* s idućim suglasnikom za nas ne dolaze u obzir, jer na to nismo navikli, jer to nitko na svijetu ne radi i jer ni mi u svom jeziku ne pazimo na sandhi-asimilacije. Što se tiče dvostrukih suglasnika, mislim, da bi bilo vrijedno razmisliti o Selmanovićevu prijedlogu. Ako pišemo fonetski, t. j. kako izgovaramo, onda bismo morali dopustiti, da se izuzetno pišu neki orijentalizmi s dvostrukim suglasnikom, ukoliko ga naši muslimani tako izgovaraju. No to ne može biti propis, jer tako ne izgovaraju svi naši ljudi i jer se dosad tako nije pisalo, nego samo za naročite književne i vjerske svrhe (Allah, džehennem). Ta se dosadanja naša muslimanska praksa može i ozakoniti u svom ograničenom opsegu. A da li ćemo pisati dvostruke suglasnike u transkripciji arapskih i perzijskih osobnih i zemljopisnih imena (*Mosaddik* i sl.), nije se lako odlučiti. Čini mi se, da bi se to teško složilo s pravilima i navikama naše transkripcije, iako je u arapskom geminacija neobično važna, važnija nego u bilo kojem evropskom jeziku osim možda u finskome.

Iako se po mom mišljenju rješenja Alije Selmanovića ne mogu primiti u cjelini, valja pozdraviti njegovu inicijativu. Svi želimo, da se što prije dovede u red transkripcija orijentalnih imena, da dodemo do normâ u skladu s našim pravopisnim načelima i s dosadanjim običajima, a da se pogreške uklone. Zato bi trebalo i malo više pažnje kod agencijskih dopisnika i novinara po dnevnim listovima.

O PISANJU IMENA ULICA I TRGOVA

Milan Moguš

Tek su u posljednjim izdanjima naših pravopisa upute o pisanju imena ulica i trgova zauzele nešto više mjesta, dobivši čak i svoju posebnu točku u poglavljima, koja govore o pisanju velikih i malih slova. Dosada je ovaj pravopisni problem bio uklopljen u podvrstama zemljopisnih i narodnih imena, bilo jednočlanih bilo dvočlanih (sve do uključivo VIII. izdanja Boranićeva Pravopisa), ili je pak ostao u istoj grupi s nazivima ustanova, praznika i knjiga (Belićev Pravopis). Deveto je izdanje Boranićeva Pravopisa izdvojilo pravopisna pravila o pisanju imena ulica i trgova iz već spomenutih velikih podvrsta i grupa i donijelo ih zajedno s »imenima upravnih područja«. U posljednjem su izdanju istoga Pravopisa nazivi ulica i trgova dobili posebno mjesto.

Već ova činjenica jasno pokazuje, da su pravila o pisanju imena ulica i trgova postala zaseban problem, kojemu će se, s obzirom na mnoštvo varijacija, morati poklanjati veća pažnja. Poteškoća je u tome, što su nazivi ulica i raznorodni i raznovrsni, pa upute u pisanju naziva ulica i trgova zapravo idu u sklop svih ostalih pravopisnih pravila, koja govore o pisanju velikih i malih slova. A budući da su se mnoga pravila o pisanju velikih i malih slova i prečesto mijenjala, mijenjale su se i upute o pisanju imena ulica i trgova. Dodamo li k tomu i promjene u upotrebi samih Pravopisa, kad se, naročito u Hrvatskoj, pisalo Boranićevim, pa onda Pravopisnim uputstvima od god. 1929., pa opet Boranićevim i t. d., onda nije čudo, što je kod većine stvoren osjećaj pravopisne nesigurnosti. Nije mi poznato, koliko je pažnje ovome pitanju posvetila Pravopisna sekcija Hrvatskog filološkog društva i kako je taj problem trebao biti riješen. U svakom slučaju upute o pisanju imena ulica i trgova morale bi biti posebno razrađene. Izložiti ću problematiku, a kao primjer uzet ću nazive ulica i trgova u Zagrebu.

Pravopisi su oduvijek određivali, da se imena gradskih četvrti, naselja, predgrađa, trgova, ulica, perivoja, groblja i t. d. pišu velikim početnim slovom, na pr. *Trešnjevka*, *Ulovčica*, *Dolac*, *Ilica*, *Maksimir*, *Mirogoj* i t. d. Nikakve poteškoće nije bilo ni onda, kad su u samom nazivu bile upotrebljene riječi »ulica« i »trg«, na pr. *Jurišićeva ulica*, *Gundulićeva ulica*, *Preradovićev trg*, *Marulićev trg*, jer te riječi zaista znače ulicu i trg. Iz pravopisâ se zatim dalo razabrati, da treba pisati na pr. *Ulica Nikole Jurišića*, *Ulica Ivana Gundulića*, *Trg Petra Preradovića*, *Trg Marka Marulića* za razliku od *ulica Urhovac*, *ulica Glogovac*, *ulica Pećine* i sl., jer je u prvim slučajevima riječ »ulica« sastavni dio naziva (a jer je na prvom mjestu, treba je pisati velikim slovom), dok u drugim primjerima to nije.